

✓ 883

Cesti-maa-rahwa
K a l e n d e r

eht

Täht-Kaamat
1883

aasta peale pärast meie

Issanda Jeesuse Kristuse
 sündimist.

Sel aastal on 365 päewa.

Tallinnas,

trükitud Lindfors'i pärijate kirjade ja kuuluga.

Märkide seletus.

- Noor-kuu. ● Täis-kuu.
 D Esmene weerand. C Wiimne weerand.
 e. l. enne lõunat. — p. l. pärast lõunat.
 P. Püha. — p. pärast ehk pääw.

Aasta muutmised.

- Kewade hakkab 9. Jaastu-kuu pääwal kellu 1 e. l. Siis on pääw ja öö ühe pikkused.
 Suwi hakkab 9. Jaani-kuu pääwal kellu 9 p. l. Siis on meil kõige pitkem pääw.
 Sügise hakkab 11. Mikli-kuu pääwal kellu 11 e. lõunat. Siis on jälle pääw ja öö ühe pikkused.
 Talwe hakkab 10. Jõulu-kuu pääwal kellu 6 e. lõunat. Siis on meil kõige lühem pääw.

Pääwa ja kuu-warjutamised.

Sel aastal on 2 pääwa- ja 2 kuu-warjutamist, aga meil nägematta

ENSV TA
 Kirjandusmuuseumi
 Arhiivraamatukogu

38231

Tsensuri poolest lubatud. — Tallinnas, 12. Wiina-t. 1882.

Aastaid arwatakse tänawu:

	Aastat
Maailma loomisest	5832
Jeesuse Kristuse sündimisest	1883
Tartu linna ülesehitamisest	853
Ristiuse Riimaale tulemisest	692
Tallinna ülesehitamisest	664
Pärnu linna alustamisest	628
Raamatude trükkimise hakatusest	443
Euteruse õige usu üleswõtmisest	366
Lindworsi trükkimise hakatusest	250
Wanast karkust	226
Wäe Brandenburgi minemisest	205
Toompää ärapõlemisest	199
Suurest näljast Riia- ja Tallinna maal	188
Peeterburgi linna ülesehitamisest	180
Teisest karkust	173
Eestimaa Wene-riigi walitsuse alla saamisest	173
Tartu suure kooli alustamisest	81
Uute rõugete panemisest	80
Prantslaste Moskwas olemisest	71
Eesti-maa priiuse kuulutusest	66
Meie Keisri Herra Aleksandri III. sündim	37
Riia-maa priiuse kuulutusest	64
Jumalateenistusest uue kiriku-seaduse järel	49
Krimmi sõda hakatusest	29
Meie Keisri Herra Aleksandri III. walitsuse hak	32
Wiimsest hinge kirjutusest	25
Wene-maa priiuse kuulutusest	22

Nääri pääw. — Kristuse ümberlõikamifest. Lunk. 2, 21.

1 Laupäaw | Nääri pääw | Nita Jumal!

P. p. Nääri. — Jeesus põgeneb Egiptuse m. Matt. 2, 13—23.

2 Pühap.	Püha p. Nääri	Rõwa
3 Esmasp.	Genof	
4 Teisip.	Metunjala	3 2, 27' e. l.
5 Restnäd.	Siimeon	
6 Neljap.	3 Kuninga p.	külm.
7 Reede	Juljaanus	
8 Laupäaw	Erart	

1. P. p. 3 R. P. — Jeesus 12 aastat wana. Lunk. 2, 41—52.

9 Pühap.	Beatus	
10 Esmasp.	P a a w l i p w.	
11 Teisip.	Chwraim	8, 54' e. l.
12 Restnäd.	Rein	
13 Neljap.	HilaariuS	Tuisufed
14 Reede	Robert	
15 Laupäaw	Tiidrit	ilmad.

2. P. p. 3 R. P.	Pulmad Kaana linnas.	Joan. 2, 1—11.
16 Pühap.	Kiispert	
17 Esmasp.	Tõnise p.	Eune
18 Teisip.	Alfel	
19 Restnäd.	Saara	12, 6' p. l.
20 Neljap.	W a a b. Seb.	
21 Reede	Neetu	fadu.
22 Laupäaw	Madleena	

3. P. p. 3 R. P. — Pealikust Kapernauma linnas. Matt. 8, 1—13.

23 Pühap.	Lotta	
24 Esmasp.	Timoteus	Paras
25 Teisip.	P a a w l i ü m b.	
26 Restnäd.	Polikarpus	7, 49' p. l.
27 Neljap.	Krisostomus	
28 Reede	Kaarel	külm.
29 Laupäaw	Saamuel	

4. P. p. 3 R. P. — Kristus sunnib tnuksid. Matt. 8, 23—27.

30 Pühap.	Nadelgunde	
31 Esmasp.	Ann	
1. l. p. tõuseb p. l.	8,50 m., weereb	alla l. 3,29 m.
11.	8,33	3,52
21.	8,11	4,29

1 Teisip.	Pirita	
2 Restnäd.	Rüünla pw.	 11, 35' e. l.
3 Neljap.	Hanna	
4 Neede	Weroonita	Tuulne
5 Laupääm	Agaate	

5. P. p. 3 R. P. — Umbrohust. Matt. 13, 24—30.

6 Pühap.	Toora	
7 Esmasp.	Rihkard	ja
8 Teisip.	Saalomon	tülmad
9 Restnäd.	Polli	
10 Neljap.	Kolastika	 1, 57' e. l.
11 Neede	Cedu	
12 Laupääm	Gilaalia	

9. P. e. ül. P. — Witna mäest. Matt. 20, 1—16.

13 Pühap.	Benigna	
14 Esmasp.	Walentin	ilmad
15 Teisip.	Waustia	
16 Restnäd.	Juula	ja
17 Neljap.	Konstantia	

18 Neede	Konfordia	
19 Laupääm	Siim. Apost.	 7, 6' e. l.

8. P. e. ül. P. — Kälwi mehest. Luuk. 8, 4—15.

20 Pühap.	Eigarius	
21 Esmasp.	Jesaias	lund.
22 Teisip.	Peetri pw.	
23 Restnäd.	Miina	Selged
24 Neljap.	Madise pw.	
25 Neede	Wiktör	 6, 10' e. l.
26 Laupääm	Nestor	

Paaetu Püha. — Pime tee ääres. Luuk. 18, 31—43.

27 Pühap.	Leander	
28 Esmasp.	Iustus	ilmad.

1. f. p. tõuseb p. f.	7,46 m.	weereb alla f.	4,46 m.
11. "	7,19	"	5,11
21. "	6,49	"	5,34

1 Teisip.	Wastla pm.	Eume
2 Restnäd.	Tuhka-pääw	
3 Neljap.	Kunigunde	 10, 11' p. l.
4 Reede	Adrian	
5 Laupäaw	Angelus	ladu.

1. P. Paastus. — Kristus kiusatakse. Matt. 4, 1—11.

6 Pühap.	Gottwrid	
7 Esmasp.	Perpetua	Behmed
8 Teisip.	Dagmar	
9 Restnäd.	Palwe pääw	ilmad.
	Pööri pääw	
10 Neljap.	Mikeus	
11 Reede	Konstantin	 7, 43' p. l.
12 Laupäaw	Gregor	

2. P. Paastus. — Kananea naesest. Matt. 15, 21—28.

13 Pühap.	Ernst	
14 Esmasp.	Sakaarias	Saeab
15 Teisip.	Matilde	
16 Restnäd.	Aleksander	räätsatast.
17 Neljap.	Truuta	

18 Reede	Raabriel	
19 Laupäaw	Joosep	 10, 1' p. l.

3. P. Paast. — Kristus ajab kuratid välja. Luk. 11, 14—28.

20 Pühap.	Olga	
21 Esmasp.	Pent	Sula.
22 Teisip.	Rahwael	
23 Restnäd.	Tiits	Tuulesed
24 Neljap.	Kaasimir	
25 Reede	Paastu Marja p.	
26 Laupäaw	Manuel	 3, 15' p. l.

4. P. Paastus. — Kristus sööda 5000 meest. Joan. 6, 1—15.

27 Pühap.	Kustaw	
28 Esmasp.	Rideon	pääwad.
29 Teisip.	Eustakius	
30 Restnäd.	Adonis	Wilu.
31 Neljap.	Tetlaus	

1. l. p. tõuseb	p. l. 6,22 m.,	weereb	alle f. 5,59 m.
11.	" 5,56	"	6,22
21.	" 5,22	"	6,46

1 Reede	Paulina	 10, 29' e. l.
2 Laupääd	Teodora	

5. P. Paastus. — Jeesust wifatakse kiwidega. Joao. 8, 46—59.

3 Pühap.	Werdinand	Heitlikud ilmad.
4 Esmasp.	Ambroosius	
5 Teisip.	Maxim	
6 Restnäd.	Rölestin	
7 Neljap.	Aaron	
8 Reede	Viboorius	
9 Laupääd	Boogislaus	

6. P. Paastus. — Kristuse sisesõlmine. Matt. 21, 1—9.

10 Pühap.	Esekiel	 1, 6' p. l.
11 Esmasp.	Leo	
12 Teisip.	Julius	Pilwes ilmad.
13 Restnäd.	Justiinus	
14 Neljap.	Suur Neljap.	
15 Reede	Suur Reede	
16 Laupääd	Kartisius	

R. ül. P. — Kristuse ülestõusmine. Mark. 16, 1—8.

17 Pühap.	1 Ülestõus. P.	 8, 43' e. l.
18 Esmasp.	2 Ülestõus. P.	
19 Teisip.	Tiimon	
20 Restnäd.	Jakobine	Udune ja heitlik,
21 Neljap.	Adolaris	
22 Reede	Rajus	
23 Laupääd	Jüri pääd	

1. P. p. ül. P. — Kinnipandud ussed. Joao. 20, 19—31.

24 Pühap.	Albert	 11, 37' e. l.
25 Esmasp.	Markuse p.	
26 Teisip.	Etfekias	niiske.
27 Restnäd.	Anastasiu	
28 Neljap.	Witalis	
29 Reede	Reimund	Saeab
30 Laupääd	Erastus	

1. f. p.	iduseb p. f.	4,54 m.	weereb alla f.	7,9 m.
11.	"	4,26	"	7,34
21.	"	3,59	"	7,55

2. P. p. ül. P. — Hea karjane. Joann. 10, 12—16.

1 Pühap.	Wölbri p.	
2 Esmasp.	Sigismund	12, 34' e. l.
3 Teisip.	†leidmise pw.	
4 Keisnäd.	Wlorian	Soeas
5 Neljap.	Rotard	
6 Reede	Susanna	muutlikud
7 Laupääm	Ulrika	

3. P. p. ül. P. — Üürise aja pärast. Joann. 16, 16—23.

8 Pühap.	Tanislauß	ilmad.
9 Esmasp.	Rigula p.	
10 Teisip.	Rordian	4, 50' e. l.
11 Keisnäd.	Pankratsius	
12 Neljap.	Henriete	
13 Reede	Serwatsius	Wihmased
14 Laupääm	Kristjan	

4. P. p. ül. P. — Kristuse äraminemiseft. Joann. 16, 5—15.

15 Pühap.	Sohwi	
16 Esmasp.	Beregrinus	
17 Teisip.	Anton	4, 2' p. l.

18 Keisnäd.	Cerik	
19 Neljap.	Wiliip	ilmad.
20 Reede	Pil	
21 Laupääm	Pontufina	Seitlikud

5. P. p. ül. P. — Ötgest palumiseft. Joann. 16, 23—30.

22 Pühap.	Wili	ilmad.
23 Esmasp.	Desideerius	
24 Teisip.	Öster	7, 51' e. l.
25 Keisnäd.	Urban i p.	
26 Neljap.	Caewa min. p. (Suur + pääm)	Ilusad
27 Reede	Eudolw	kewadesed
28 Laupääm	Willew	

6. P. p. ül. P. — Röömustajast waimust. Joann. 15, 26—16, 4.

29 Pühap.	Mart	sojad
30 Esmasp.	Wigand	
31 Teisip.	Alide	4, 21' p. l.

1. f. p. tõuseb	p. f. 3,35 m.	weereb	alla f. 8,19 m.
11.	" 3,13	"	8,42
21.	" 2,57	"	9

1 Kesknäd.	Kotsalt	ilmad.
2 Neljap.	Martellus	
3 Reede	Emma	Pilwene.
4 Laupäaw	Darius	

Neli Pühi. — Pühast Waimust. Joan. 14, 23—31.

5 Pühap.	1 Melipühi p.	
6 Esmasp.	2 Melipühi p.	Selge ilm.
7 Teisip.	Eukretsia	
8 Kesknäd.	K w a t e m b e r	 6, 10' p. l.
9 Neljap.	Bertram	
	Pitkem pw.	Parajad
10 Reede	Hans	ilmad.
11 Laupäaw	Barnabas	

Kolmainu Jumala P. — Jeesus ja Nikodeemus. Joan. 3, 1-15.

12 Pühap.	Pasilides	Ilusad
13 Esmasp.	Tobias	
14 Teisip.	Tetlow	felged
15 Kesknäd.	Wiidi pw.	 9, 17' p. l.
16 Neljap.	Justina	

17 Reede	Nitander	ilmad.
18 Laupäaw	Homerus	

I. P. p. 3. a. J. P. — Nikas mees ja Laatsarus. Luuk. 16, 19—31.

19 Pühap.	Kerwaastus	
20 Esmasp.	Wlorentin	Tuulhed
21 Teisip.	Rael	
22 Kesknäd.	Karoliina	 4, 42' p. l.
23 Neljap.	Pasilius	
24 Reede	Jaani päaw	ilmad.
25 Laupäaw	Webronia	

2. P. p. 3. a. J. P. — Suurest õhtu söömaajast. Luuk. 14, 16—24.

26 Pühap.	Jeremias	Tuleb wihma
27 Esmasp.	7 magaja p.	müristab.
28 Teisip.	Josua	
29 Kesknäd.	Petri Paw. p.	
30 Neljap.	P a a w l i m. p.	 9, 29' e. l.

1. f. p. iduseb	p. f. 2,46 m.	weereb falka f. 9,14 m.
11.	" 2,45	" 9,19
21.	" 2,52	" 9,15

1 Reede	Teobald	Wihm.
2 Laupäaw	Heina M. pw.	
3. P. p. 3 a. J. P. — Arakadunud lambast. Luuk. 15, 1—10.		
3 Pühap.	Korneelius	Selged
4 Esmasp.	Ulrik	ilmad.
5 Teisip.	Anselm	
6 Keisnäd.	Sektor	
7 Neljap.	Temeetrius	
8 Reede	Kiilian	☾ 5, 9' e. l.
9 Laupäaw	Kirillus	
4. P. p. 3 a. J. P. — Olge armulised. Luuk. 6, 36—42.		
10 Pühap.	7 wenda	
11 Esmasp.	Cleonoora	Kuiwad
12 Teisip.	Hindrek	ilmad.
13 Keisnäd.	Mareta pw.	
14 Neljap.	Bonawent	
15 Reede	Apost. jäg.	☾ 1, 53' e. l.
16 Laupäaw	August	
5. P. p. 3 a. J. P. — Rohke kalasaak. Luuk. 5, 1—11.		
17 Pühap.	Aleksius	

18 Esmasp.	Kostina	Selged
19 Teisip.	Wridriika	sojad
20 Keisnäd.	Elias	ilmad.
21 Neljap.	Taanial	
22 Reede	Maarja Mad.	☾ 3, 5' e. l.
23 Laupäaw	Oskar	
6. P. p. 3 a. J. P. — Wariseride õigusest. Matt. 5, 20—26.		
24 Pühap.	Kristiina	
25 Esmasp.	Jakobi pw.	Kuiwad
26 Teisip.	Anu	
27 Keisnäd.	Marta	ilmad.
28 Neljap.	Plaato	
29 Reede	Olawi pw.	
30 Laupäaw	Abdon	☾ 3, 9' e. l.
7. P. p. 3 a. J. P. — 4000 meest söödetafse. Mark. 8, 1—9.		
31 Pühap.	Kristwrid	
1. f. p. tõuseb p. f. 3,7 m., weereb alla f. 9,3 m.		
11.	"	3,26 " 8,45
21.	"	3,48 " 8,23

1	Õsmasp.	Petri wang.	Soe
2	Teisip.	Hanibal	wihmased
3	Refnäd.	Cleasar	
4	Neljap.	Tominiufus	pawad.
5	Reede	Öswald	
6	Laupäaw	Krist. ärafel.	2, 32' p. l.

8. P. p. 3 a. J. P. — Wale prohwetitest. Matt. 7, 15—23.

7	Pühap.	Alaine	
8	Õsmasp.	Geerhard	Sojad
9	Teisip.	Romaanus	
10	Refnäd.	Lauritse pw.	ilmad.
11	Neljap.	Herm	
12	Reede	Klaara	
13	Laupäaw	Ellu	7, 11' e. l.

9. P. p. 3 a. J. P. — Ülesõhtune majapidaja. Luuk. 16, 1—9.

14	Pühap.	Eiseebius	
15	Õsmasp.	Ruki M. pw.	Paras
16	Teisip.	Isaak	foe.
17	Refnäd.	Wilibald	

18	Neljap.	Leeno	
19	Reede	Seebald	
20	Laupäaw	Pärnard	3, 53' p. l.

10. P. p. 3 a. J. P. — Jeruusalema ärarikkumifest. Luuk. 19, 41—48.

21	Pühap.	Rut	
22	Õsmasp.	Wilibert	
23	Teisip.	Sateus	Wihmased
24	Refnäd.	Pärtli pw.	
25	Neljap.	Ludwig	ilmad.
26	Reede	Trenäus	
27	Laupäaw	Gebhard	

11. P. p. 3 a. J. P. — Wariserist ja tõlnerist. Luuk. 18, 9—14.

28	Pühap.	Augustiin	8, 17' p. l.
29	Õsmasp.	Joan. huk.	
30	Teisip.	Benjamin	Selge.
31	Refnäd.	Rebeka	

1.	P. p. tõuseb	p. f. 4,9 m.,	weereb	alla f. 7,59 m.
11.	"	4,36	"	7,27
21.	"	4,58	"	6,58

1 Neljap.	Ekidius	
2 Reede	Viisa	Tuulne.
3 Laupääv	Reinard	

12. P. p. 3 a. J. P. — Kurdist ja keeletumast. Mark. 7, 31—37.

4 Pühap.	Kai	 11, 20' p. l.
5 Esmasp.	Mooses	
6 Teisip.	Magnus	Udused
7 Restnäd.	Reegina	
8 Neljap.	Maarja sünd.	ilmad.
9 Reede	Pruno	
10 Laupääv	Viina	

13. P. p. 3 a. J. P. — Preestrist ja Lewittist. Luk. 10, 23—37.

11 Pühap.	Pööri pw.	 2, 30' p. l.
12 Esmasp.	Siirus	
13 Teisip.	Amaatus	Wihmased
14 Restnäd.	+ ilendam.	
15 Neljap.	Nikodeemus	ilmad.
16 Reede	Leontiina	
17 Laupääv	Josepiina	

14. P. p. 3 a. J. P. — Kümnest pidalitõbiseft. Luk. 17, 11—19.

18 Pühap.	Gottlob	
19 Esmasp.	Werner	 7, 33' e. l.
20 Teisip.	Waušta	
21 Restnäd.	Matteuse pw.	Heitlikud
	K w a t e m b e r	
22 Neljap.	Moorits	ilmad.
23 Reede	Osea	
24 Laupääv	Joan. saam.	

15. P. p. 3 a. J. P. — Rammonast. Matt. 6, 24—34.

25 Pühap.	Alewas	
26 Esmasp.	Joan. õpet.	
27 Teisip.	Adolw	 11, 59' e. l.
28 Restnäd.	Wentzel	
29 Neljap.	Mihkli pw.	Wihma.
30 Reede	Hironimus	

1. f. p. tõuseb	p. f. 5,24 m.	weereb	alla f. 6,27 m.
11.	"	5,47	" 5,56
21.	"	6,11	" 5,26

1 Laupääv	Maarja t. p.	
16. P. p. 3 a. J. P.	— Rainsi linna furnuist.	Luut. 7, 11—17.
2 Pühap.	Eõikuse p.	
3 Esmasp.	Jairus	
4 Teisp.	Prants	8, 24' e. l.
5 Restnäd.	Briidebert	
6 Neljap.	Luisa	Pilwesed
7 Neede	Maali	ilmad.
8 Laupääv	Tomaasia	

17. P. p. 3 a. J. P.	— Beetõbbfest.	Luut. 14, 1—11.
9 Pühap.	Tioniius	
10 Esmasp.	Arwid, Mai	
11 Teisp.	Burkard	12, 58' e. l.
12 Restnäd.	Walwriid	
13 Neljap.	Tereesia	Külmetab
14 Neede	Kalikstus	õse.
15 Laupääv	Hedo	

18. P. p. 3 a. J. P. — Suurem käst. Matt. 22, 34—46.

16 Pühap.	Kallus	
-----------	--------	--

17 Esmasp.	Leonhart	Wilud
18 Teisp.	Luukase p.w.	
19 Restnäd.	Luutsius	1, 35' e. l.
20 Neljap.	Welitsian	
21 Neede	Ursal	tuuled.
22 Laupääv	Kaasani M. p.	

19. P. p. 3 a. J. P. — Alwatud inimesest. Matt. 9, 1—8.

23 Pühap.	Euteruse usu	Tuleb
	diendam. P.	
24 Esmasp.	Salome	lund.
25 Teisp.	Krispin	
26 Restnäd.	Amandus	
27 Neljap.	Kapitolin	1, 44' e. l.
28 Neede	Siimon Jud.	
29 Laupääv	Engelhard	

20. P. p. 3 a. J. P. — Pulma riidest. Matt. 22, 1—14.

30 Pühap.	Nabsalon	Segased
31 Esmasp.	Wolfgang	
1. f. p. tõuseb p. f.	6,34 m.	weereb alla f. 4,57 m.
11.	6,59	4,29
21.	7,25	4,2

1 Teisip.	Pühade pw.	
2 Restnäd.	Hingede pw.	6, 16' p. l.
3 Neljap.	Gottliib	
4 Reede	Ot	ilmad.
5 Laupääv	Plandiina	

21. P. p. 3 a. J. P. — Kuninga mehe pojast. Joa. 4, 47—54.

6 Pühap.	Räspär	
7 Esmasp.	Paltasaar	Eume-
8 Teisip.	Klaudius	
9 Restnäd.	Joobst	3, 23' p. l.
10 Neljap.	Mart. Luther	
11 Reede	Mart. Piisk.	fadu.
12 Laupääv	Joonas	

22. P. p. 3 a. J. P. — Kavalast sulasest. Matt. 18, 23—35.

13 Pühap.	Arkaadius	
14 Esmasp.	Priidik	Külmetab.
15 Teisip.	Leopold	
16 Restnäd.	Otomar	
17 Neljap.	Alwen	8, 32' p. l.

18 Reede	Eära	Eumesadu.
19 Laupääv	Piisket	

23. P. p. 3 a. J. P. — Kohtu rahast. Matt. 22, 15—22.

20 Pühap.	Amos	
21 Esmasp.	Maarja ohw.	Muutlikud
22 Teisip.	Setsilia	ilmad.
23 Restnäd.	Sewerin	
24 Neljap.	Joofias	
25 Reede	Kadrina p.	1, 24' p. l.
26 Laupääv	Konrad	

1. Kr. tulem. P. — Kristuse siseseõitmine. Matt. 21, 1—9.

27 Pühap.	Jetta	Külmad
28 Esmasp.	Künter	
29 Teisip.	Gewert	ilmad.
30 Restnäd.	Andrese pw.	

1. l. p. tõuseb	p. l. 7,52 m.	weereb alla l. 3,37 m.
11.	8,18	3,14
21.	8,39	3,1

1 Neljap.	Arend	
2 Reede	Kandidus	5, 7' e. l.
3 Laupääv	Taali	

2. Kr. tulem. P. — Wiimse pääwa tähtedest. Luf. 21, 25—36.

4 Pühap.	Barbo	Luislab.
5 Esmasp.	Sabina	
6 Teisip.	Rigula pw.	Paras
7 Restnäd.	Antoonia	külm.
8 Neljap.	Maarja saam.	
9 Reede	Joachim	9, 48' p. l.
10 Laupääv	Judit	
	Lühem pääv	

3. Kr. tulem. P. — Joannes wangi tornis. Matt. 11, 2—10.

11 Pühap.	Elis	
12 Esmasp.	Ottilia	Rõwa
13 Teisip.	Eutisia	
14 Restnäd.	Kw a t e m b e r	külm.
15 Neljap.	Joanna	
16 Reede	Albiina	

17 Laupääv | Ignaatius 2, 38' p. l.

4. Kr. tul. P. — Joannese tunnistus. Joan. 1, 19—28.

18 Pühap.	Kristohw	
19 Esmasp.	Lot	Barajad
20 Teisip.	Abram	
21 Restnäd.	Tooma pw.	talwe ilmad.
22 Neljap.	Beata	
23 Reede	Dagobert	
24 Laupääv	Adam ja Gewa	11, 15' p. l.

Jesuse sündimisest. Luf. 2, 1—14.

25 Pühap.	Jõulu 1 Püha	
26 Esmasp.	Jõulu 2 Püha	Eume=
27 Teisip.	Joan. Ewang.	
28 Restnäd.	Süüta laste pw.	fadu.
29 Neljap.	Noa	
30 Reede	Taawet	
31 Laupääv	Silvester	5, 6' p. l.

1. f. p. tõuseb p. f. 8,53 m.,	weereb alla f. 2,56 m.
11. " 9,1	2,58
21. " 9,3	3,72

Postide mineminne ja tuleminne Rubermangu posti-kontoris Tallinnas.

Postid lähevad Peterburi ja Tartu: igap. mis kõik ramatud ja pakid viivad, kello 9 õhto; Baltiski iga päev 10, 30 hom.; Riga üle Perno: Esmašp. ja Neljasp. 12 l. a., Riga: ilma rahata ramatud, Teisp. ja Reede 5 õhto; Plesko: üle Paide ja Paide: iga päev 9 p. l.; Gapsalo ja Wirtso (Werder): Teisp., Reede ja Laup. 1; — Postid tulevad iga päev Peterburist ja Tartust, mis kõik ramatud ja pakid toovad 8, 23 hom.; Baltiskist: iga päev 8, 57 õhto; Niast üle Perno: iga Teisp., Reesp. ja Laup. 10 hom.; Plesko-linnast: iga päev 9 õhto; Paidest tulevad Postid: Teisp., Neljasp., Reede ja Laup.; Gapsalust ja Wirtso Jaamast: iga Reesp., Laup. ja Pühapäeval.

Kroonupühad,

mis uue kiriku seaduse järele ka Maakirikutes nenda kui Paastu jutluse päevad tulevad pidada:

- 1) Künla-kuu 26. p. Meie suure Keisri Herra Aleksander Aleksandrowitsi sünnimise päev.
- 2) Paastu-kuu 1. p. Meie suure Keisri Herra Aleksander Aleksandrowitsi walitsuse hakatuse päev.
- 3) Lehe-kuu 6. p. Tšesarewitsi Suurwürsti Nikolai Aleksandrowitsi, Weneriigi anjäre päris pärija sünnimise päev.
- 4) Heina-kuu 22. p. Meie suure Keisri Proua Maria Weodorowna nime päev.
- 5) Eõituse-kuu 30. p. Meie suure Keisri Herra Aleksander Aleksandrowitsi nime päev.
- 6) Talwe-kuu 14. p. Meie suure Keisri Proua Maria Weodorowna sünnimise päev.

- 7) Jõulu-kuu 6. p. Tšesarewitsi Suurwürsti Nikolai Aleksandrowitsi, Wene-riigi anjäre päris pärija nime päev.

Keisri Herra Suufelts.

Aleksander III. Aleksandrowits, kõige Wene-riigi walitseja ja Keiser, Pohla-maa Kuningas j. n. e., sünd. 26. Künla-l. p. 1845, walitseb 1. sept. Paastu-l. p. 1881.
Maria Weodorowna, Keisri Proua, Daani kuninga tütar, sünd. 14. Talwe-l. p. 1847.

Nende lapsed:

- 1) Nikolai Aleksandrowits, Tšesarewits, Suurwürst ja Wene-riigi anjäre päris pärija, sünd. 6. Lehe-l. p. 1868.
- 2) Georg Aleksandrowits, Suurw., sünd. 27. Märrikuu p. 1871.
- 3) Xenia Aleksandrowna, Suurwürsti Printsess, sünd. 25. Paastu-l. 1875.
- 4) Mihail Aleksandrowits, Suurwürst, sündinud 22. Talwe-l. 1878.
- 5) Olga Aleksandrowna, Suurwürsti Printsess, sünd. 1. Jaani-l. 1882.

Keisri herra wenna ja õed:

- 1) Wladimir Aleksandrowits, Suurwürst, sündinud 10. Märrikuu päeval 1847, tema proua Maria Patolowna, Meklenburg-Swerini Printsess, sünd. 2. Lehe-l. p. 1854.

Nende lapsed:

- 1) Wladimir Aleksandrowits, Suurwürst, sündinud 30. Märrikuu 1876.
- 2) Boris Wladimirowits, Suurwürst, sündinud 12. Talwe-l. 1877.
- 3) Andrei Wladimirowits, Suurw., sünd. 2. Lehe-l. 1879.
- 4) Selene Wladimirowna, Suurwürsti Printsess, sünd. 18. Märri-l. 1882.

- 2) **Aleksei Alekxandrowits**, Suurwürst, sünd. 2. Märtsi-kuu päawal 1850.
- 3) **Maria Alekxandrowna**, Suurwürsti Printses, sündinud 5. Wiina-kuu p. 1853, Euglandi Printsi Alfred Edinburgi Herzogi proua, sünd. 25. Heina-l. p. 1844.
- 4) **Sergei Alekxandrowits**, Suurw., s. 29. Jüri-kuu p. 1857.
- 5) **Paul Alekxandrowits**, Suurw., s. 21. Mihkli-kuu p. 1860.

Keisri herra onud ja tädid:

- 1) **Konstantin Nikolajewits**, Suurw., s. 9. Mihkli-l. p. 1827.
Tema Proua **Aleksandra Josepowna**, Saksen-Altenburgi Printses, sündinud 26. Jaani-kuu päawal 1830.

Nende lapsed, Suurwürstid:

- Nikolai Konstantinowits**, sünd. 2. Künla-kuu p. 1850.
Olga Konstantinowna, sünd. 22. Leikuse-l. p. 1851, laulatati 15. Oktobri-kuu päawal 1867, Kreka-Rigi Kuninga Georgiose prouaks.
Weera Konstantinowna, sünd. 4. Künla-kuu p. 1854, Herzogi Wilhelmi Eugeni Württembergi proua, sünd. 8. Leikuse l. p. 1846.
Konstantin Konstantinowits, s. 10. Leikuse-kuu p. 1858.
Dmitri Konstantinowits, sünd. 1. Jaani-kuu p. 1860.
- 2) **Nikolai Nikolajewits**, Suurw., s. 27. Heina-kuu p. 1831.
Tema Proua **Aleksandra Petrowna**, Holslein-Oldenburgi Printses, sündinud 21. Lehe-kuu päawal 1838.

Nende lapsed:

- Nikolai Nikolajewits**, Suurw., s. 6. Talwe-kuu p. 1856.
Peter Nikolajewits, Suurwürst, s. 10. Märtsi-l. p. 1864.
- 3) **Mihail Nikolajewits**, Suurw., s. 13. Wiina-kuu p. 1832.
Tema Proua **Olga Weodorowna**, Baadeni Printses, sünd. 8. Mihkli-kuu päawal 1839.

Nende lapsed:

- Nikolai Mihailowits**, Suurw., s. 14. Jüri-kuu p. 1859.
Anastasia Mihailowna, Suurwürsti Printses, sünd.

16. Heina-l. p. 1860; laul. Mecklenburg-Sweriini kuningl. Printsi Pridit Prantfi prouaks.
Mihail Mihailowits, Suurw., s. 4. Wiina-kuu p. 1861.
Georg Mihailowits, Suurwürst, sünd. 11. Leikuse-kuu päawal 1863.
Aleksander Mihailowits, Suurwürst, sünd. 1. Jüri-kuu päawal 1866.
Sergei Mihailowits, Suurw., s. 25. Mihkli-l. p. 1869.
Aleksei Mihailowits, Suurw., s. 16. Jüli-l. 1875.
- 4) Suurwürsti Printses **Olga Nikolajewna**, sündinud 30. Leikuse-kuu päawal 1822, Württembergi kuninga **Karl Wridrit Aleksandri** proua.
 - 5) **Katarina Mihailowna**, sünd. 16. Leikuse-kuu päawal 1827, laulatati 4. Webruari-kuu päawal 1851 Mecklenburg-Streelitzi Hertfogi **Georg August Ernst Adolw Karel Ludwig** prouaks.
- Würstid ja Printsesid **Romanowski**, **Leichtenbergi** Hertfogid ja Hertfoginad:
- Printses **Maria Maksimilianowna**, sünd. 4. Wiina-kuu päawal 1841, laulatati 30. Jüni-kuu päawal 1863 Baadeni Printsi **Ludwig Willem Augusti** prouaks.
Würst Nikolai Maksimilianowits, sünd. 23. Heina-kuu päawal 1843.
Printses Egenia Maksimilianowna, sünd. 20. Paastu-kuu päawal 1845, Oldenburgi Printsi **Aleksandri** proua, sünd. 2. Lehe l. p. 1844.
Würst Eugen Maksimilianowits, sünd. 27. Märtsi-kuu päawal 1847.
Würst Georg Maksimilianowits, sünd. 17. Künla-kuu päawal 1852; tema proua Oldenburgi suurhertsogliku Printses **Terefe**.

Sobuse, weikse ja kauba-laadad.

I. Gesti-maa Rubermangus.

- Anias:** Jüri-kuu 20mal ja 21mal pääwal.
- Awinurme mõisas, Lahusu külas:** kauba-, lojuse- ja hooste-laad 5mal ja 6mal Wiina-kuu pääwal.
- Saapsalu-linnas:** 1) Reäri-kü 10mal ja 11mal pääwal. 2) Mihkli-kuu 14mal ja 15mal pääwal.
- Seltermal (Siitoma) Mihkli-kuu** 19mal ja 20mal pääwal.
- Jõhvis:** 1) 18. ja 19. Künla-kuu pääwal. 2) Mihkli-kuu 24mal ja 25mal pääwal.
- Jõelahtmes:** nädal pärast Mihkli-pääwa.
- Reblastes:** 1) 26mal Reäri-kuu p., lina-laad. 2) Mihkli-pääwal, 29 p., lina-laad. 3) 19mal Jõulu-k. p.
- Keila-kiriku juures:** 1) Gmaspääw pärast 3mat püha paastus 2 p. 2) Mihkli-p. ja kaks pääwa se järele.
- Kiwilo-kõrtsi juures:** Künla-kuu 26. ja 27. pääwal.
- Koloweres:** 1) Reäri-kuu 17mal pääwal. 2) Wiina-kuu 4mal pääwal, 2 p.
- Kulina:** 19. ja 20. Wiina-kuu.
- Lihula-linnas:** 1) Gmaspääwal enne Wastla-pääwa. 2) Mihkli-kuu 24mal pääwal.
- Märjama-kiriku juures:** 3mal Kristuse tulemise Pühal.
- Mihkli-kiriku juures:** 29mal Mihkli-kuu pääwal.
- Nissi:** 24mal ja 25mal Wiina-kuu pääwal.
- Orgital:** Reäri-kuu 7mal ja 8mal pääwal.
- Paide-linnas:** 1) Künla-kuu 6mal ja 7mal pääwal. 2) Reljapääw ja Reede pärast Ülestõusm. p. 3) Jaani-kuu 20mal ja 21mal pääwal. 4) Mihkli-kuu 10mal ja 11mal pääwal. 5) Talwe-kuu 10mal ja 11mal pääwal. 6) Jõulu-kuu 16mal ja 17mal pääwal.
- Paldiske-linnas:** 1) 2sel ja 3mal Künla-kuu pääwal. 2) Mihkli-kuu 21mal ja 22mal pääwal.

- Ratwere-linnas:** 1) Reäri-kuu 27mal ja 28mal pääwal. 2) 8 pääwa pärast Lihawõte Gmaspääwal ja Leisipääwal. 3) Jaani-kuu 16mal ja 17mal p. 4) Mihkli-kuu 28mal, 29mal ja 30mal pääwal.
- Raplas:** 1) esimesel Gmaspäewal paastu kuus. 2) esimesel Reedel pärast Mihkli-pääwa.
- Tallinnas:** 1) Jaani-kuu 27mast pääwast, 1 nädalas. 2) Mihkli-kuu 26mal, 27mal ja 28mal pääwal.
- Ue-mõisas, Võna-Harjumaal, Koselikekonnas, Kuivajõe-kõrtsi juures, hakkab kolmandamal Leisipääwal Mihkli-k.**
- Wigalas, Läänemaal, 15. ja 16. Talwe-kuu pääwal.**
- Wiitna kõrtsi juures, Palmi waldas:** 1) kauba- ja räime-laad 20mast kuni 23mal Jaani-kuu pääwani. 2) kauba-, lojuse- ja hooste-laad üks nädal enne Mihkli-pääwa, 3 pääwa. 3) kauba-, lojuse- ja hooste-laad Kesk-nädal, Reljapääw ja Reede pärast Lihawõtet.

Igal aastal 26. Jaani-kuu pääwal, on Tallinnas Doompeal enne lõunat hobuste näitus. Pärast lõunat saab Kadrintalis hooste rammu katkitud, ja hooste peremehed, kelle hobused on katmise juures ilusamad ja tugewamad näitnud, saavad kroonu poolest auupalka. Aga tunnistuse sedel peab iga mehel mõisa poolest kaasa olema, et need hobused on wistist Gestimaa Rubermangu talurahwa juures kasutatud.

Kubermangu kohtu käsu järele ei ole luba, ei laupääwal ega pühapäawal taata yidada, waid, kui nenda juhtub, peab seda teise nädala esimesel argipääwal peetama.

II. Liihwalandi-maa Rubermangus.

- Abja-mõisas:** Mihkli-kuu 2sel ja 3mal pääwal.
- Adseli-mõisas:** 1) 9mal Leikuse-k. p. 2) 9mal Mihkli-k. p.
- Antso-mõisas:** Mihkli-kuu 14mal pääwal.
- Audro-mõisas:** 1) Reede enne Wastla-pääwa. 2) 18mal ja 19mal Mihkli-kuu pääwal.
- Cidepere-kõrtsi juures (Wandra kihel.):** 29 ja 30 Leikuse-k. p.

Gelme-mõisas: 15mal Leikuse-kuu pääwal.
Karksi-mõisas: 2sel Heina-kuu pääwal.
Rafina-mõisas: 8mal Mihkli-kuu pääwal.
Räo-mõisas: 10mal Mihkli-kuu pääwal.
Rilingi-mõisas: 29mal Leikuse-kuu 2 pääwal.
Rirepeäl: 17mal Mihkli-kuu pääwal.
Roorte-mõisas: 15mal Mihkli-kuu pääwal.
Rose-mõisas: 24mal Leikuse-kuu pääwal.
Rurelaare-linnas: 1) 10mal Heina-kuu p. hakkab suur
 sassa laat, peetasse 10 pääwa. 2) 15mal Mihkli-kuu p.
 hobuse- ja weitse laat, 3 p. 3) 1sel Wiina-kuu p.
Semali-linnas: 1) 27mal Künla-kuu pääwal, lina-laad.
 2) 10mal Leikuse-kuu p. 3) 9mal Wiina-kuu p., lina-laad.
Sustiwere-m.: 15mal Wiina-kuu pääwal.
Sutsnifi-m., Rõuge kihelkonnas, 6mal Wiina-kuu p.
Moiselaste-m.: 10mal Leikuse-kuu pääwal.
Mõnniste-m.: 10mal Mihkli-kuu pääwal.
Mustwees: Mardi-pääwal, 10mal Talwe-kuu pääwal.
Oldri-m.: 10mal Mihkli-kuu pääwal.
Oritu-m. kõrtfi juures: 15mal Wiina-kuu pääwal.
Pattula-m.: 10mal Mihkli-kuu pääwal.
Pärnu-linnas: 1) 20mal Mäari-kuu p., hobuste laat, 3 p.
 2) 1sel Heina-kuu p., 2 p. 3) 20mal Heina-kuu p.
 sassa laat; peetasse 3 nädalat. 4) Weitse- ja hobuse
 laat, Esmasp. ja Teisp. enne Mihkli-p. Wies laat pee-
 tasse Esmasp. ja Teisp. pär. 3mal Krist. tulemise p.
Põltsamaal: 17mal Mihkli-kuu pääwal.
Põlwe-kirik juures: 8mal Mihkli-kuu pääwal.
Põdravere-m.: 1) 13mal Mihkli-k. p. 2) 5mal Talwe-k. p.
Purtu-k.: 9mal Mihkli-kuu pääwal.
Pühajärwe-m., Otepä kihelkonnas, Kuustagu - laat,
 4mal Wiina-kuu pääwal.
Rappinas: 1) 9mal Lehe-kuu p. 2) 4mal ja 5mal
 Mihkli-k. pääw. 3) 5mal Wiina-k. p. 4) 5mal Jõulu-k. p.

Ria-linnas: 1) 7mal Mäari-kuu p. 2) 20mal Künla-kuu
 p., 8 pääwa. 3) 20mal Jaani-k. p., 3 näd. 4) 20mal
 Heina-k. pääw., willa-laad. 5) 20mal Leikuse-k. p., 3 p.
Rosfi-m.: 24mal Leikuse-kuu pääwal.
Rõuge-m.: 8mal Mihkli-kuu pääwal, 8 pääwa.
Sallatfi-m.: 15mal Mihkli-kuu pääwal.
Senno-m.: 21mal Mihkli-kuu pääwal.
Sindi-m.: 4mal Mihkli-kuu pääwal.
Taakeperi-m.: Gelme kihelkonnas, 6. Mihkli-kuu p.
Taali-m.: Pärnu-linna juures, 9mal Wiina-kuu p.
Tartu-linnas: 1) Suur sassa laat, hakkab pääw pärast
 3 Kuninga pääwa, peetasse 3 nädalat. 2) 4. Künla-
 kuu pääwal, lina-laad. 3) Peetri-laad, 29mal Jaani-
 kuu pääwal. 4) 8mal Mihkli-kuu p. 5) 29mal Mihkli-
 kuu p., Mihkli-laad. 6) 1sel Talwe-kuu p., lina-laad.
Tarnastu-m.: 1) 29mal Jaani-kuu pääwal, Peetri-laad.
 2) 6mal Wiina-kuu pääwal.
Ue-mõisas, Willandimaal, 27mal Leikuse-kuu pääwal.
Walga-linnas: 1) Sassa laat hakkab 2sel Künla-kuu p.,
 peetasse 8 p. 2) 26mal Jaani-kuu p. 3) 10mal Lei-
 kuse-kuu pääwal. 4) 29mal Mihkli-kuu p., Mihkli-laad.
 5) 20mal Talwe-kuu p. lina-laad. 6) 27mal Jõulu-
 kuu pääwal suur sassa-laad, peetasse 8 pääwa.
Wana - Antsn., Kraawi-kõrtfi juures: 10. Mihkli-kuu p.
Wastse-linnas: Mihkli-pääwal, Raawanurme-laad.
Waste-m.: Willandi maal. 1) 24mal Leikuse-kuu p.
 2) 2sel Wiina-kuu pääwal.
Wändra-m.: 20mal ja 21mal Mihkli-kuu pääwal.
Weski-m.: 15mal Wiina-kuu pääwal.
Willandi-linnas: 1) 25mal Mäari-kuu p., 3 p. 2) Sassa
 laat 2sel Künla-kuu pääwal. 3) 15mal Künla-kuu p.,
 lina-laad. 4) 8mal pääwal pärast Suurt Neljapääwa,
 5) 22mal Jaani-kuu p., Jaani-laad. 6) 24mal Mihkli-
 kuu p., Mihkli-laad. 7) 25. Talwe-kuu p., lina-laad.

Bolmeri-linnas: 1) 25mal Neäri-kuu p., lina-laad, 6 p.
2) 25mal Heina-kuu pääwal. 3) 21sel Mihkli-kuu p.
4) 25mal Talwe-kuu, lina-laad.

Bolweti-m.: 16mal Talwe-kuu, lina-laad.

Bõnnu-linnas: 1) 15mal Kõnnu-kuu pääwal, lina-laad.
2) 11mal Jaani-kuu pääwal. 3) 16mal Wiina-kuu p.
4) 10mal Jõulu-kuu p., lina-laad.

Bõhsus, Rõpina libellennas: 1) 9mal Lehe-kuu pääwal,
Rigula-laad. 2) 10mal Jõulu-kuu pääwal.

Bõru-linnas: 1) 9mal Neäri-kuu pääwal, lina-laad.
2) 21sel Kõnnu-kuu p. 3) 22sel Kõnnu-kuu p. suur
saks laad, 8 pääwa. 4) 10mal Jüri-kuu p., weitse-laad.
5) 24mal Jaani-k. p. weitse-laad. 6) 10mal Leik-k. p.
7) 24mal Mihkli-k. p., Mihkli-laad. 8) 9mal Wiina-k. p.
lina-laad. 8) 10mal Talwe-kuu pääwal, weitse-laad.

Narwa-linn peab lina, weitse ja hobuse-laata 6mast kinni
10ma Kõnnu-kuu pääwani — ja 20mast kinni 23mal
Mihkli-kuu pääwani.

Ewangeli usutunnistuse hakatus Baltimaal.

(Tallinna Raekoja kirjalogu järel.)

Sel aeal, kui wahwa waimuga Augustini munt,
Dr. Martin Luther Ristiustu kirikut wägiwaldsest
Paapside õpetusest puhastama hakkas, sel aeal oli
meie kodumaal wäljaspidi rahu. Kuulus Heer-
meister, Wolter von Plettenberg oli wäliseid
waenlasi tagasi tõrjunud ja neljakümne aasta peale
kindlat rahu teinud. Aga seespidi woogasiwad

waenu laened Rittreseltsi ja Katholiigi Piiskopide
wahel edasi, kui ka Plettenberg neid tasase ja
mõistliku waimuga soigutada püüdnud ja niipalju
soigutada suutnud oli, et nende kohinat wäljaspool
palju ei kuulnud.

Nagu oma walitsuse ja wõimuse otsa ette nä-
hes, kippusiwad Piiskopid oma ilmaliku wõimuse
piireid rohkem ja rohkem laiendama ja oma wõ-
imuse põhjust kinnitama. Saaremaa Piiskop Jo-
hann Kypel ja Tartu ja Tallinna Piiskop Johann
Blankensfeld ei pärinud mitte üksi, et neid maa
ülemateks walitsejateks peetud saaks, waid nemad
pärisiwad ka kõiki maad ja pinda oma päriseks. Selle
nende päritud õiguse tunnistuseks nõudsiwad ni-
metatud Piiskopid, et iga mõis, mis müümise
läbi eht päranduse jägamise läbi teise kätte läks,
enne nendele pidi müia pakutud saama. Waimu-
liku wõimuse tõrjumiseks ühendasiwad ennast il-
malikud seisused, see on linnad ja rittred, sest talu-
rahwas ei wõinud sel aeal juttu olla; talurahwas
ei saanud sel aeal läbi Europa kufagil seisuste
sekka luetud.

Aastal 1522, Jürikuu 9. pääwal astusiwad
maa ja linna seisused Tartu linnas kokku ja tegi-
wad ühendust, mille järel üksteist kõige wägiwalla
wasta, waraga ja werrega tuetada lõutasiwad.

Sellesama aasta Heinakuul peeti Wolmari linnas Maapäawa ja linnad pidasivad oma kesksis Vinnapäawa. Ritterkonna saadikud ja linna saadikud astusivad Wolmari Raekoja koku, seletasivad tüli asju oma kesksis ja astusivad ühendusele Piiskopide ülemeele wasta.

Teised linnakonnad ja maakonnad tegiwad niisamati. Kui see ühendus ka mitte kaua ei kestas, siis on see ometi puhastatud Kristiusu õpetusele meie kodumaal, teed tasutanud.

Esimene ühenduse wili oli, et Tartu ja Tallinna Piiskop oma pärimisi maa ja linnade kohta maha jättis, kui ka nufra meelega, kuidas tema pitkast kõnest näha on, mida tema Tallinnas koku astunud Maapäawa ees pidas. Pealt nähes oli see ühendus ilmaliku wara ja wõimuse kaitsemiseks koidetud ja esiteks ei paistnud kusagilt wälja, et uue aea puhastawad ja wabastawad tuuled ka juba seia ulatanud oleksivad. Aga Katholiigi Piiskopide ülemeelele oli siiski kaunis kindel tamm ette ehitatud ja sellest oli hakatuseks küll. Piiskopide poolt oli päritud, et maa ja linnade walitsused Dr. Martinus Lutherus'e nenda nimetatud uue õpetuse wasta üles astusivad, mille üksikud kiirud ka juba seia tunginud oliwad, aga Maapäaw wastas selle pärimise peale:

„Dr. Martinus Lutherus'e kohta arwawad

aunwäärine Ritterkond ja tõemeelised Vinnad, et seda asja siin igalt poolelt nii kaua peaks rahule jätama, tunni see asi wälisel poolel paapstliku Pühaduse, keiserliku Majestäti, Kuningate, Kuurwüürstide, Wüürstide, Prälatide ja Herrade, waimulikude ja ilmalikude kõrge koolide, õpetatud ja osawate meeste, ühe Konzili ehk teise tasase tee ja nõuu läbi, kuidas Sumala ja seaduse ees õige, seletatud saab.“ Peale selle arwaksivad nemad, et nemad selles ega ühegi teises asjas siin maal paapstlikust kästust ega needmisest ei kannataks. Need maad ei oleks mitte needmistega wõidetud ja ei tohiks siis ka mitte needmistega walitsetud ja koormatud saada. — Kuidas näha, ei tunnistanud ennast Maapäaw küll weel mitte puhastatud Kristiusu õpetuse poole, tõukas aga ka täie kindlusega Paapsti ja Katholiigi Piiskopide pärimised tagasi, mis Ketserikohtu ametit tema õlale peale laduda himustasivad.

Selsamal aeal, kui Wolmaris Maapäawa peeti, astus Riigas esimene kiriklik liikumine awalikult wälja. Andreas Knöpfen Treptowi linnast, ühest wagast ja püha kirja tundwast sugust, oli oma isamaalt põgenema pidanud, oli Riiga tulnud, puhast Sumalasõna kuulutama hakkanud ja üksed ja südamed oliwad ennast temale ja tema õpetusele lahti teinud. Matuke oli temale ka juba

enne pinda valmistatud. Juba mõni aasta enne seda oli Mikolaus Rufs Riigas Ewangeli õpetust kuulutanud. Selle mehe elukäigust ei ole aga tänine veel palju muut sõnumit leitud, kui tema nime ja tema tegewuse hakatust. Pinnasekretäri, Johann Bohmüller'i kõrwas oli Bürgermeister Konrad Durkop esimene, kes Knöpfen'i õpetust wasta wõttis ja teda Riia Katholiigi Preeswite wiha eest kaitses. Bürgermeister Durkop suutis korda saata, et Knöpfen, sel aeal ainus puhta Ewangeliumi kuulutaja Riigas, ja Katholiigi Preeswite Peetri kirikus usuõpetuse asju awalikus waidlemises läbi rääkijawad Rodanikud, kes ka juba puhta Jumalajõna poole hoidsiwad, seisiwad senni wahil, kirikutse ees. Mis selle järel sündis, see on teadmata. Arwata wõib aga, et Raekohus Piiskopi poolt uusi kirikuõpetajaid päris. Kui Piiskop Raekohtu ja linna seisuste ja seltskondade palwet kuulda ei wõtnud, siis nimetasiwad nemad ühel meelel Andreas Knöpfen'it Peetri kiriku õpetajaks. Wiinakuu 23. päawal 1522 pidas tema oma esimese jutluse. Esimesel Kristuse tulemise pühal, selsamal aastal, sai tema kõrwa Sylvester Tegetmeier, Jagopi kiriku õpetajaks nimetatud, kes umbes Mihklipäawast saadik Riigas oli.

Teadmata on, kas Riia Raekohus sellega ühe oma wõimuskonna seadusliku piire astus, kas

Piiskop kaebtust tõstis, kas käre ja kirikute pühapiltide häwitamist oli.

Kaks munku, Anton Boehmhover ja Burkart Wallis oliwad küll Saksamaa Keisri juure ja Rooma Paapsti juure kaebama läinud ja seal palju käre teinud, mis nemad aga rääkinud, selle üle ei ole ustatwat sõnumit. Suurel Reedel 1523 oliwad mungad Riiaist filmakirjaks wäljarändanud ja seda kange tagakiusamiste pärast teinud olema ütelnud. Aastal 1524 tuliwad nimetatud mungad Riiga tagasi ja tõiwad awalikku needmist kaasa, saiwad aga wangi pandud. Käre ja pahandust oli seal küll, aga awalikku wägiwalda wist mitte, sest weel aastal 1524 oliwad pühapildid kirikutes, kui rahwas neid ka Ebajumala teenistuse riistaks pidas.

Teistwiisi oli asi Tallinnas. Kuida üleüldse kõik asjad Eestimaa ennast rahulikumal ja seaduslikumal kombel korraldasiwad, nenda ka usutunnistuse ja kiriku puhastamises. Siin ei saanud puhastatud õpetus mitte ilma korralise ametita siserändanud meestest kuulutatud, kes kõige ametis seiswate waimuliku talitajate wasta õpetatud oleksiwad, waid korraliselt kutsutud ja ametisse pandud õpetajate läbi.

Nende jutlus ei jäänud mitte ilma mõnuta, kui ka harjunud kiriklikus kordas esiteks ühtigi muu-

detud ei saanud. Raks aastat pärast seda, kui Tallinna Raekohtu liiked Wolmaris, teiste Baltimaa linnade feltsis, Issanda surnukeha püha „röömsa joogiga“ lõpetasivad, tallitas seelama Raekohus juba ewangelikul meelel oma ülewaatamise ametit, linna „Musta munkade“ kloostres. Lehekuu lõpul, aastal 1524 olivad Dominik mungad Heermeistre juures kaebtust tõstnud, et nemad omast kloostrest välja aetud oleksivad. Selle peale vastas Tallinna Raekohus: „Kui meie nüüd, meile iseäralisest armust kuulutatud Jumalasõnast wale õpetajaid nende wiljast ära tunnud oleme, oleme meie neid esiteks oma kohuse poolest mõni kord heaga, ja kui see ei aitanud, tõega noominud, et nemad oma pahanawat, Jumalast lahutatud elu ja oma eksitawat õpetust ja teisi kahjulikusi tegusi maha jätaksivad, mida nemad siin Teie Würstliku Armuse linna priiduse ja õiguse kahjuks ja üleüldise hea elukorra häwituseks kaua aega torgel meelel pidanud on, ja et nemad püha Ewangeliumi ilma ühegi inimestest välja arwatud lisata, selgest ja puhtast kuulutaksivad; aga nemad ei ole seda mitte kuulda mõtnud, waid tuulde saatnud. Ja nemad on õigest kuulutatud Jumala sõna Ketserite eksituseks ja Kuradi õpetuseks sõimanud. Sellest on siis siin palju erakondlikku kiustu ja tüli tõusnud,

nenda et meie oma õpetajaid määramise waigistamiseks nende juure kloostresse saatnud oleme, üksteisega jumaliku kirja põhjusel seletama ja läbi katsuma, kellel õigus ehk kellel ülekohus oleks. Aga nimetatud mungad ei ole ühegi asjaseletusele walmis olnud, on enast oma peaga, Paapstiga ja tema waimuliku õigustega wabandanud, kuidas neile keelatud oleks, kellegiga usu üle jumalikust kirjast waielda; nemad peaksivad seda asja tulewa Konziliumi hooleks jätma. Ja kui meie nende kangekaelsest waimust aru saanud oleme, millega nemad koguduses püha waimu ja Jumala sõna tõe selge walguse wasta panewad, oleme meie nende jutluse ametit ja salalikkust tallitust mida nemad ühegi kirja peale põhjustada ei wõi, koguduses ära keelanud.“

Mungad püüdsivad küll igapidi salamahti selle feelu wasta teha, kandsivad ka kloostre wara kõrwale ja sundsivad sellega Raekohtu, kloostre warandust üleswõtma ja kallimaid asju Raekohtu warjule wiima, aga nende aeg oli täis ja nende wõimused oli lõppenud. Puhas Ewangeliumi õpetus oli kõikis linnas wõitu saanud ja munkade wastupanemist ei saanud kuidagi enam sallitud. Wägilwalda ega ülekohut ei saanud neile tehtud, aga Raekohus oli omale oma kristliku walitjuse kohust meele tuletanud ja sundis munkasi sedawiisi elama,

kuida nende seadus neile ette kirjutas. Ilma pilkamiseta ei läinud see mõtlemine küll ka siin mitte mööda, kuidas sel ajal igal maal mungad kõige raskemast pilkamise alla langejivad.

Kuna Riigas pool vägiwalselt tarretanud ja pehastanud Katholiigi kirikut lõhuti ja uut elu kiriklikkus asjas äratati; kuna Tallinnas wana kirikust uut tehti, mis Ewangeliumi waimust läbi soojendatud oli, ei tahtnud see asi Tartus diete kosuda. Ka siin oli igatsust puhta Kristiusu õpetuse järel, aga Katholiigi Preestritest ei pööranud ennast üksi selle poole, nagu seda Tallinnas, kohe hakatuses nimelt Zacharias Hassse teinud oli. Tartu Raekohus oli küll Hermann Marsow'i omale õpetajaks kutsunud, aga Piiskopi ähwardamise wasta ei olnud Tartu Raekohus mitte panna suutnud. Raekohus palus Ritterkonna poolt abi, aga ei wõinud sel korral muud saada, kui aga „weiket kinnistust“. Piiskop, kinnitas, et tema uut õpetajat Tartu müüride wahel ei salliks, waid ennemini oma wiis sõrme, ehk kui tarmis, ka kõik kümme kautada tahaks. Hermann Marsow pidi ametist lahti lastud saama, läks Tallinna ja tuli wast hiljemini jälle Tartu tagasi.

Tallinnas ja Riigas oliwad kodanikude kogudused wägewamad, kui Tartus. Aga ka neile kippusiwad kitsamad pääwad tulema. Konneburgis

oli 19. Heinaluu päawal 1524 pehme Erz-Piiskop Raepar Linde ära surnud. Juba enne oli tema Tartu ja Tallinna Piiskopi, Blankensfeld'i oma abiliseks nime tanud. Müüdi oli karta, et see wali mees, kes kõige kangemini ja sikkemini Paapsti wõimuse eest seisis, Erz-Piiskopiks tõstetud saaks ja kõigist wäest Katholiigi kiriku eest mõitlema hakkaks.

Heinaluu 17. päawal 1524 astusiwad maa ja linnade seisused Tallinna Raekojas üleüldiseks Maapäawaks kokku. Saaremaa, mille kõrwa sel ajal ka kõik Läänemaa arwatud sai, tõstis kaebtust oma Piiskopi peale, et tema ifka weel kõiki maad ja pinda omale päriks, nagu selle kirja hakatuses tähendatud. Aga suurem asi kõigist mis nõuupidamise all seisiwad, oli nüüd juba usutunnistuse wabadus, mida maa ja linna saadikud pärisiwad. Tartu Raekohtu saadikute ette oliwad, enne nende teele minemist, koguduse saadikud tulnud ja palunud, et nemad Tallinnast Hermann Marsow'i tagasi tootsiwad. Kogudus ei tahaks kauemini ilma Jumala sõnata elada. Sellepärast palusiwad Tartu Raekohtu saadikud otsust, kas teised linnad ja maa seisused Tartule appi tuleksiwad, kui abi tarmis lähets.

Piiskop Johann Blankensfeld ei olnud weel kellegi poolest Erz-Piiskopiks walitud, aga tema kiitles, et Paapst teda juba selleks kinnitanud oleks

ja oli ka juba Erz-Biiskopi mõisad oma walitsuse alla wõtnud. Seda wägiwallalist meest ei soowinud aga ükski walitsejaks. Riia linna Bürgermeister Jürgen Koning tunnistas, et seal selle herra poolt armu ega rahu ega ühendust loodetud ei saaks. Ritterkonnad ja Tartu linn tunnistasid, kui meelt wasta tema walitsus oleks, kui wähe tema oma tõutuste, kirjade ja pitsarite järel käima harjunud oleks. „Kas on teada, et T. Würstlik Armdus jumalikku sõna ja kõiki neid lõpmata taga küsib, wihtab ja ära ajab, kes selle poole hoidwad, selle sõna juure jääks kõik Riia linn kindlaks ja ei mõtleks sellest iialgi taganeda.“

Seda sama tunnistust andis ka Tallinn ja mõlemad linnad kostsid Tartu saadikutele: Nemad armastid heaks, Heermeistre juure saata ja teda paluda, Biiskopile tähenda, et kirjalikud tõutused täidetud saama peastid. Nemad aga ei saaks Tartut mitte maha jätma, waid seisastid tema eest armastusega ja hea abiga, iseäranis püha Ewangeliumi asjas. Kõik kolm linna andsid selle peale sõna, et nemad üksteist igas ette tulewas õiges asjas tuetastid ja iseäranis werega ja waraga, ühel meelel, püha Ewangeliumi poole hoidma saastid.

Kui 19. Heinakuu päawal Ritterkonnad Raekotta astustid, Saaremaa Biiskopi ja Ritterkonna

tüli üle nõuu pidama, siis kuulutas Riia Bürgermeister neile linnade nõuwoitmist ja soowis teada, kuidas nemad selle ühenduse kohta seista tahastid, mis Wolmaris peetud Maapäawal weel mitte nõuiks wõetud ei olnud.

Täielise nõuupidamise järel wastas Jürgen von Ungern Ritterkondade nimel: nemad kõik tahastid püha Ewangeliumi, Wana ja Uue Testamenti jumaliku sõna juure kindlaks jääda ja iga seisus, kes ennast siin ühendanud on, tahaks üksteist selle jumaliku sõna tunnistuseks werega ja waraga kaitseda. Saaremaa Ritterkonna nimel tähendas Jürgen von Ungern weel kiitusega Riia linna peale, kes esimene olnud, Jumala sõna kuulutust Riivimaal wasta wõtma.

Nüüd wast sai Saaremaa Ritterkonna asi ette wõetud ja Riia Bürgermeister Koning pani kirja: Seda asja ei ole mitte kui kaebtust, waid kui palwet Heermeistre ette panna; tema, kui nende maade ilmalik ülem peaks nõuu andma, kuidas Saaremaa Ritterfond ilma mässamiseta omas õiguses mõiks kaitsitud saada. Kui aga auuwaart Saaremaa Biiskop head nõuu põlgaks, siis saastid seisused Heermeistri abil waljuma nõuwoitmise eest hoolt kandma.

Ühendud seisuste peale tuetates, mõedus nüüd Plettenbergi sõna, Juba selsamal aastal oli

Saaremaa Ritterkonna pärimine täidetud. Jõulukuul 15. pääwal 1524 andis Piiskop Johann Kypel kirjaliku kinnituse, et kõik maa ja pinna omanikud rahuga oma mõisafi pidada mõistsiwad, ja et maal jutlust ja puhast Jumala sõna, ilma inimeste lisadusteta mõits kuulutatud saada. Asjad ei siginud pärast küll nii rahulikult, aga see tuli teiselt poolelt, ja tähendatud kiri oli ikka Ewangeli kiriku esimene seaduslik põhjus Baltimaal.

Tartu saadikud palusiwad omale juba nüüd 200 kunni 250 meest, Piiskopi ülemeele wasta abiks. Seda ei usaldanud teised linnad aga weel mitte teha, waid andsiwad nõuu, weel tord oma õigust rahulise kaebtuse teel nõunda katsuda. Kui see ei aitaks, siis teaksiwad Riia ja Tallinna linnad, mis nende kohus teha oleks.

Riigas oli senni ikka weel Franziskuse munk Antonius Boemhower wangis peetud, kes Roomast Paapsti needmist Riia linna wasta toonud oli, kuidas juba ülemal tähendatud. Weel wähe aega enne oma surma oli Erz-Piiskop Linde seda munki wälja pärinud, et teda waimuliku kohtu alla panna mõits. Seda pärimist ei olnud Riia linn mitte täitnud ja palus nüüd Maapäawal seisuste nõuu, mis selles asjas teha oleks. Saaremaa Ritterkonna nimel wastas Jürgen von Ungern, et munk Riia linna ja kõige seisuste wasta kurja teinud,

Riia linna kohtu ringkondas wangi mõetud ja sealt ka kohtumõistmist oma elu üle ootama peaks. Harju-Wiru mõisnikude nimel wastas Klaus Polle ja Ritterfond ja Tartu linn tunnistasiwad: Mitmel Maapäawal oleks kinnitatud, et need maad waimulikufu needmist sallida ei mõits ega tahaks, ja kes seesugusi tülist seia maale kannaks, selle õigus oleks, et tema kotti pistetud ja kõrwale wiidud saaks. Bomhower oleks oma elu õiguse kautanud ja peaks järgmise Maapäawani wangis peetud saama, kus siis seisused kohtu mõistma saaksiwad. See asi mõeldaks were ja elu kohta ja waimulikul kohtul ei oleks sellega tegemist.

Heinakuu 22. pääwal lahtsiwad seisused, järgmisel pääwal lahtsiwad linnad Maapäawalt. Ühel meelel oli nõuu peetud ja Ewangeli usutunnistus oli ühenduse põhjuseks tunnistatud ja kinnitatud. Pahandus ei jäänud aga siiski tulemata. Riida ülemal nägime, oli Tallinna Raekohus Dominiki munkade floostre waranduse oma ülewaaatamise alla wõtnud, oli ka kallimaid kirikuriistu Raekotta warjule panna lastnud, ja munkade wälja saatmise juures oliwad ehk ka mõned käed natakse waljumini tallitanud, kui õrnad elukombed päriwad. Kiriku riistad oliwad aga muist seitskondade ja ütsikute inimeste erasingitused ja ikka oli seisuste keskis weel mõni, kes Katholiigi kiriku

ja munkade poole hoidis. Nende poolt oli Heermeistri juures rasket taebtust tõstetud, ja tuida tema süda ehk ka Ewangeli kiriku poole hoidis, siiski oli tema kohus iga seltskonna ja asutuse erawarandust kaitseda.

Tallinna Raekohus sai sellepärast Heermeistri käest ühe, 25. Reikusekuu päawal üles pandud kirja, milles päritud oli, et kirikuriistad kloostrile tagasi antud saaksivad, et kloostrile kirik ka edaspidi tülitamata Katholiigi usutunnistajate tarwituseks jääks, ja et Ewangeli usutunnistuse õpetajad ennaft seal mitte jutluse tegijaks ei topiks. Üks sõna Plettenbergi kirjas oli iseäranis pahanud. Seal oli munkade väljasaatmise kohta üteldud: „Ka olla Teielased ja ära karganud munk neid peksnud ja lõõnud.“ Seda „ärakarganud munk“ arwasiwad Tallinna kodanikud oma auustatud õpetaja, Johann Lange kohta tähendada võima, kes niisamati nagu Luther ise, kloostrist välja astunud oli ja kelle peale sellepärast hakatuseks ka mõned tõsisemad mehed wiltu waatafiwad.

See sõna ärritas wiha ja selle peale wastas linna rahwas sellega, et Dominiti munkade kloostrile kiriku, Olai kiriku ja Raekohtu kiriku ehk Pühawaimu kiriku tormas ja kõik pildid ja pühakujud maha kiskus ja ära lõhtus. Ka Nigula

kiriku poole tormas lõhtujate hull, aga seal saidwad nemad ühe mõistliku kodaniku läbi soigutatud.

See oli Mihklituu 13. või 14. päawal 1524. Tormi alustajad mõisiwad ikka küll üle- ehk liigwaimustatud auusad kodanikud olla, aga tuida see seefuguste kärede juures ikka on, nende kannul käisiwad halwa rohwa salgud, kes käre käre enese pärast armastawad ja kes segase juhtumise abil head saaki otsiwad. Mõned kirikuriistad ja kallimad asjad mõisiwad selle tuisu sees wargate kätte langenud olla.

Tallinna Raekohus näitas selle kahetsetawa tuisu juures niisama taseft ja mõistlikku, kui kindlat meelt. Teisel või kolmandemal päawal ilmusiwad järgmised kuulutused:

„Kastal 1524 Neljapäawal pärast Kristi ülestõstmist (Mihklituu 15. p.) on Üks Nuukindel Raekohus kõigile ja igaihele, mis seisuseft ja kõrguseft nemad oleksiwad, waimulikud või ilmalikud, Sakslased või Umbsakslased *), noored ehk wanad, tõsifel mõttel käskida lastnud, et igaike nendest, kes wiimasel Reiknädalil ebausklikude piltide ja altarite häwitamise juures Pühawaimu kirikus, St. Olafi kirikus ja Munkade kirikus midagi

*) „Umbsakslased“ saidwad sel aeal ja weel kaua pärast seda kõik need nimetatud, kes mitte Saksia kannust ei olnud, iseäranis aga Teistlased ja Pätlased.

kirikuvara ja kallid asju, nagu karikaid, aluseid, kõiksugu kirikuehteid, altari katteid, preestriirideid, lühtreid, tünlaid, hõbedat, raha, kastisi, laekaid, randasju ja igasugu kirikuriistu välja kannud ja ära viinud on, et needsamad kõiki seda tagasti toowad ja paigale panewad. Muidu tahetaks neid wargateks pidada ja tõsiselt kohtu alla panna igal pool ja kelle juures neid iganes leitatse.

Niisamati peawad ka kõik ja igaüks, kellel niisferdatud ja maalitud laudasi ja piltisi St. Klause (Nigola) kirikus on, neid tulewa Pühapääwani välja murda ja ära wiia lastma, kui nendest ilma jääda ei taha. Ka ei pea ükski, olgu tema Sakslane või Umbsakelane, noor või wana, siin Nunne-kirikus, Domi ega St. Klause kirikus, ega ka St. Antoniusse kirikus midagi segadust ja peale kargamist puudutamisega ja murdmisega piltide kallal teha tohtima. Selle järel teadku ennast igaüks üles pidada.

Selsamal aeal oliwad ka kolm esimest ja sel aeal ainust Ewangeli usutunnistuse kiriku õpetajat Tallinnas, Johann Lange, Zacharias Hassse ja Hermann Marsow kirikliku walitsuse korraldamise ja waeste eest hooletandmise korraldamisets kokku astunud ja oliwad neis asjus üht kirja Raekohtuse ette pannud. Selles kirjas soovitatse, et nende kolme testist üks Tallinna Ewangeli koguduse

ülemaks karjatsets (Pastor) walitud saaks. Raekohtu ja koguduse hoolets saab antud, seda ülemat karjast walida ja kinnitada. Tema kätte peaks aga edaspidi kirikliku asjade ülem juhatus jääma, sest kahe walitsuse all ei võiks asjad korralikult sigrda. Olets ülem karjane St. Olasi ehk St. Nikolause kiriku peal, tema juhatusse alla peaksiwad ennast teised heitma ja tahaksiwad heita.

Warmalt peaks ka kummagi kiriku juures üks kastise waeste heaks asutatud saama. „Mis senna sisse panna, saab Jumal igaühese küll õpetama.“ Kõige esiteks tuleksiwad waeste laeka kõik ebausuliste pistide ehted panna; selle järel kõik kingitused ja kapitalid, mis messide (hingepalwete) ja teiste seesuguste waimuliku tallituste tarwis kogutud on; wiimased aga mitte järsku, waid kuidagi aeg juhatat. Ewangeli õpetajad saaksiwad kantsle pealt seletama, kuidagi igaühel heldet kätt waestele anda olets ja kuidagi kastise mitte asjata seal ei seisaks. — Selleks peaks Katholiigi Preestritele lahkelt ja tõsiselt tähendatud saama, et nemad pärast Mõhtlipääwa enam maksusi saada ei võiks. Seda olets warmalt teha. Wanade (Katholiigi Preestrite) eest hoolt kanda, nooremad peaksiwad omale teist leiba otsima, kas siin ehk väljaspool. Asutatud kapitalid peaksiwad aga pärast Mõhtlipääwa üldises laekas kogutud saama, kui asutajad ise

neid mitte oma lehwamate sõbrade heaks tarvitada ei tahaks. Üleüldise laeka ees seisjateks peatsiwad faks meest Raekohtust ja faks meest igast Gildist walitud saama, mehed kelles usku on ja kes Jumalat kardawad. Nende käes peatsiwad wõtmed seisma ja nemad peatsiwad armuandeid wälja jagama, aga mitte ilma Ewangeli õpetaja nõuuta, kes teadma peaks, kelles seda tarwis läheks; muidu mõiks palju tüli ja paha juttu tõusta. Mis selle juures veel teha on, selle üle tuleks edaspidi Jumala abil nõuu pidada.

Nende kahe põhjusepanemate nõude kõrwa tuliwad veel mõned teised, nagu:

„Igaüks teadku, et awalik häbi, patt ja paha eluviis mitte kannatatud ei saa, nenda kui Riigas ja mõnes teises linnas. Sellepärast on meie nõuu: Sõreda naesterahwale on tähendada, et nemad Mihklipääwani ette waataksiwad. Mis siis salamahti sünnib, selle üle ei wõi kohut mõista. Aga awalikud teid peawad oma nuhtlust saama, kuid aeg näitab. Kui seda peetud saab, siis antakse mõne noore mehele asja, oma sõredast elust (qwarden nucken) lahutada ja abielusse heita.“

„Ka on heaks arwata, et kolme ehk nelja mungale esiteks, kes kõige rohkem selle jumaliku walitsuse wastased on, nende kingad saadetud saaksiwad. Siis saagu neile kirikud lulkku pandud ja

tella lõõmine ära feelatud, nagu Riigas tehti ja saagu puhtad haiged nende juure wiidud. Need kes haigeid saada ega jahutada ei taha, need wõiwad minna. Nenda saawad nemad ilma ajamata lahkuma.“

„Ka on meie allandlik palwe: Saagu üteldud mõlemile õpitajale Domkirikus ja kõige teistele, kelles tubli ja wiisakas suu on ja kes ise ilma teadmata Jumala püha sõna poole nihkuwad: Kui nemad midagi teadwad, mis meie poolt mitte õiete õpetatud ei ole ehk midagi auutumad, nagu nemad ilma häbita meist kirjutawad, et nemad meie juure tuleksiwad; meie tahame siis igas tükkis Jumala abiga, jumalikkus ja ametlikkus õppetuses nendele wastata. Ja kui nemad seda mitte teha ei taha, siis oleks nõdremate usuwendade pärast heaks arwata ja oleks tarwis, et Pühapäiwil ja Pühadel Domi wäraw lulkku pandud saaks, kunni nende jutlus lõpetatud on.“

„Mis siis edaspidi veel heaks kiriklikuks walitsuseks tarwis läheb, seda saab nägema, kui Ewangeli koguduse ülem karjane Jumalast walitud on ja oma kohust mööda oma ametit talitab.“

Mõlemad nõuud saiwad Tallinna Raekohtu ja seisuste poolest wiimimata wasta wõetud ja täidetud, ja sellest on linna Superintendenti amet ja see hoolekandmise laegas siginud, mida „Jumala

lastiks" nimetasse ja mis weel tänna pääwani alles on.

Juba Mihkliluu 19. pääwal sai Johann Vange esimeseks ülemaks õpetajaks walitud, sai waeste laegas — „Sumala last" asutatud ja saiwad hoolekandjad seatud.

Sedawiisi oli Ewangeli kogudus alustatud ja korraldatud. Aega mööda, kuidas seda tarwis olema nähti, sai kirikuõpetajate nõuu peale mõni käst puhta õpetuse waenlaste wasta antud. Nenda kirjutas Raekohus Wiinakuu 28. pääwal:

„Kes selle linnast osa wõtta, seda tarwitada ja siin elada tahtwad, need ei pea ühegi paigas salaja ega awalikult tühja teutlikku, laimawat, põlastawat sõna, sõimamist ega pilkamist pidama ega omast wälja minna lastma kuulutatud Sumala sõna, Ewangeli õpetajate, jutluse tegijate ega tunnistajate wasta, mis eest kange nuhtlus ja karistus pööraste Sumala teutajate ja jumaliku tõe kergemeeliste waenlaste üle nende eneste süü läbi tulema saab.“

Ilus waim lehwis sel aeal wägewast Tallinna müüride wahel. Ilmaliku ja waimuliku wõimuse fondade wahel saiwad ilma kārata ja ilma kadebuseeta looduslikud piired määratud; waeste eest sai ametlikult hoolt kantud ja kooli sai asutatud. Ka Gesilasi wõis sel aeal juba kaunis rohkest

Tallinnas elamas olla ja ilmalik ja waimulik walitsus ei jätnud neid mitte tähele panemata. Kui kloostre lirit juba Ewangeli õpetuse kuulutamiseks korraldatud oli, siis leiame Raekohtu seadumiste keskis, Lehekuu 19. pääwast 1525:

„Mungakirik on Umbsakslaste heaks seatud, et nendele seal igal pühäl ja nädalipääwal wõiks jutlust tehtud ja Sumala teenistust peetud saada.“

Üleüilde lehwib, neid ilma ühegi kiitluseta ülespandud kirjasi lugedes, neist üks eluõht lugeja wasta, nagu kaugeist Apostlite aeast.

Ilma tülitada ei wõinud aga asjad sigida; wägiwalla ja oma-abi waim, mida keskse rahutu elu suureks kaswatanud, ei tahtnud nii kergest lahkuda. Musta kloostri mungad oliwad kloostre wara kõrwale kannud, mõned kodanikud oliwad seda peitnud. Raekohus pidi warandust karmima ülewaaatamise alla wõtma, ja pidi kõwa käsku andma, et kõik peidetud asjad wälja antud saaksiwad, muidu langeksiwad peitjad kui wargad, kohtu alla.

Nunne klooster oli küll igapidi tülitamata jäänud, aga wabaduse waim oli ka senna sisse tunginud; mitmed neitsid astusiwad ilma oma wanemate teadmata wälja ja läksiwad linnas mehele.

Kloostre warast oli muist Ritterskonna liigete tingitus ja nunnedest oliwad mitmed nende tütt-

red. Heermeistre juures tõsteti linna peale selle üle kaebust ja tema käskis wara ja tütreid neile tagasi anda, selle tingitused ja omad need oleksivad. Raekohus pidas aga klooistre wara üleüldiseks kiriku waraks, mis niisamati puhastatud Ewangeli kiriku omaks langema peaks, nagu kirik ise. Nunnele kohta wastas Raekohus, et klooistre walitsus klooistre ukse lulkus pidada wõiks, siis ei peaseks ükski wälja.

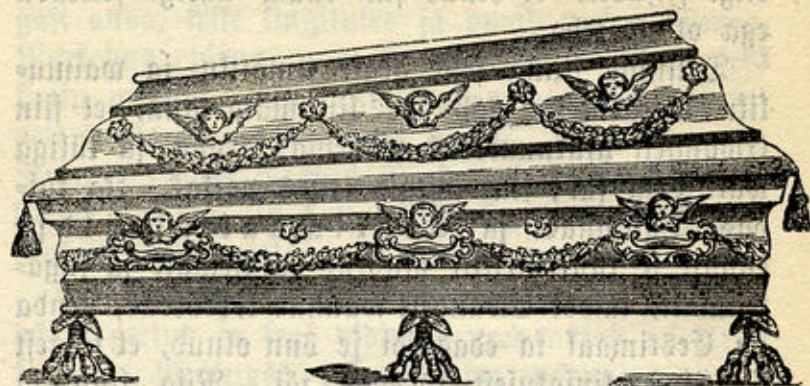
Heinakuu 2. päawal 1825 sai Wolmaris Maa-pääw peetud ja seal pidiwad need asjad seletatud saama. Mõlemad jäiwad oma pärimiste peale kindlaks ja ühendus maa ja linnade wahel kippus lagunema. Wiimaks sai otsuseks tehtud, et asjad nenda jääksivad, kuidas sel päawal seisiwad. Edasi ei peaks ükski sellel teel enam astuma, kunni tulewal Konzilil Keisri Majestäti ja Rooma riigi seisuste poolest jädawat otsust tehtud saaks.

Negade käigud andsiwad kõige selle peale koguni teist wastust. Pea oli ennast Ritterseelts ja kõik maa Ewangeli usutunnistuse poole heitnud, nagu küll ka juba Heermeister Wolter von Plettenberg omas südamel oli, seda aga mitte awalikult tunnistada ei usaldanud, et Piiskopidega mitte weel suurem tüli ei tõuseks. Pärast tema surma muutsiwad ennast aead. Ritterselts lagunes; Wiwimaa langes Polamaa, Cestimaa Rootsi Ru-

ningriigi külge. Rooma Keisri Majestätile ega riigi seisustel ei olnud siin enam ühtegi seletada ega otsust teha.

Tallinna linna selle aegse ilmaliku ja waimuliku walitsusele jääb see liikumata auu, et siin Ewangeli usutunnistus wähema kättega ja tüliga walitsema sai, kui ühegi teises paigas. Ja kuigi Tallinnas ja Cestimaal üleüldse ennast se suur kiriklik muutus tasasemalt ja sügawamalt, täides Ewangeli waimus korraldas, nenda on Cestimaal ka edaspidi se õnn olnud, et kõigest kiriklikust kiusatusest kõrwale jäi. Riia linn ja Wiwimaa oliwad Poola walitsuse alla langenud ja neil oli Roomlaste ja Jesuiitlaste poolest palju kannatada, kes Poola Kuningakojas wägewad olid. Ja ka pärast on meie ligem kodumaa oma pealinnaga kiriklikust tormist õitsutamata jäänud.

Meile aga, kes meie oma usutunnistliku esivanemate lapsed ja pärijad oleme, meile figib sellest püha kohus, seda wara sellesama rahulise, tasase ja kindla meelega alles hoida ja oma järeletulijatele päranduseks jätta, nagu see meile saadetud ja päranduseks jätud on!

Tislermeister **G. S. Dunkel'i**

Puusärgi-magasin,

Tallinnas Pitka-uulitsas Nr. 116,

soowib omast suurest tagawarast iga seltsi heaste
ja mitme sugusest puust tehtud

puusärka

ja teeb neid tellijate tahtmise järel, soowitud
ajaks ja odawalt walmis.

Surma kassa,

kus igaüks omale surnumatmise raha tulewa
aja peale wõib finnitada, kunni **1000 rubla**,

Wene seltsi juures

kapitalide ja rentide finnitamiseks,

asutud aastal 1835.

Selle finnitamise wiisiga wõiwad ka waesemad inimesed seda abi saada, et, kui nemad surewad, nende omasest siis soaksid suurema hāda ja raha puuduse eest hoitud. Se on nõnda: et kui iits 30-ne aastane mees ehk naene tahab, et tema omasest peawad warsti pärast tema surma 300 rubla matmise raha kätte saada, siis pole temal tarwis mitte enam kui **1 rubla 95 kop.** neli korda aastas sisse maksta; pangu aga selle tarwis iga nädal 16 kop. waraks seisma, siis on se kās. Ja kui juba 5 aastat seda wiisi on makstud, siis jääwad need maksud weel wāhemaks.

Kui wahest keegi ei jõua seatud wiisil maksta, mis tema kord oleks, siis ei jää ta omast kasust ilma; sest et seltsi seaduste järel (§ 47, 48 ja 49) on temal õigus, et wõib seda raha, mis ta enne maksnud, siis ka muu finnitamise wiisi peale lasta ümberpanna, et se mitte ära ei kao. Ehk kui juba 3 aastat järke mööda on saanud makstud, siis ta wõib oma finnitamise kassa lüütmise peale sellesamma seltsi käest raha laenuks saada, ja maksab selle eest 6 protsenti. Ehk kui ta ei peakski

enam koguini tahtma seda kinnitamise raha edaspidi veel maksta, siis ta saab üht tasumise summa tagasi selle raha eest, mis ta enne on sisse maksnud, kui ta seda **3 kuud aega enne** ühel maksu korra ajal saab üles annud. Neile, kes juba 3 aastat järgeste on maksnud, antakse peale selle veel **1 aasta aega**, mil nemad võivad oma kinnitamise raha summa tagasi osta, kui wabest tahtwad.

Kui ühes lohas 25 ehk 30 inimest ühes seltsis seda wiis oma wara kinnitawad, siis lubab selts neile veel 5 rubla 100 rubla pealt lastu.

See oleks väga soowida waesemate inimeste heaks, et wabrikute ja raudtee ja mõisa wanemad annaksid oma alamatele nõuu ja õpetaksid neid nõnda omale matmise raha hoidma ja kinnitama.

Kes sest asjast tahab osa saada, andku seda all nimetatud seltsi asja toimetajale suu sõnaga ehk kirja läbi teada.

Wilhem Mayer,

Tallinnas, Wene uulitsal.

Siin all antakse selget aru, kui palju kinnitamise raha tuleb iga aasta maksta, et võiks pärast surma 100 rubla matmise raha saada:

Kes oma esimese maksu korra ajal:

15	kuuni	20	aastane,	maksub	1	rubl.	99	top.	aastas,
21	"	"	"	"	2	"	3	"	"
22	"	"	"	"	2	"	8	"	"
23	"	"	"	"	2	"	13	"	"
24	"	"	"	"	2	"	18	"	"
25	"	"	"	"	2	"	23	"	"
26	"	"	"	"	2	"	29	"	"
27	"	"	"	"	2	"	34	"	"
28	"	"	"	"	2	"	40	"	"
29	"	"	"	"	2	"	47	"	"

30	aastane,	maksub	2	rubl.	53	top.	aastas,
31	"	"	2	"	60	"	"
32	"	"	2	"	68	"	"
33	"	"	2	"	75	"	"
34	"	"	2	"	83	"	"
35	"	"	2	"	92	"	"
36	"	"	3	"	1	"	"
37	"	"	3	"	10	"	"
38	"	"	3	"	20	"	"
39	"	"	3	"	31	"	"
40	"	"	3	"	42	"	"
41	"	"	3	"	54	"	"
42	"	"	3	"	66	"	"
43	"	"	3	"	79	"	"
44	"	"	3	"	93	"	"
45	"	"	4	"	8	"	"
46	"	"	4	"	24	"	"
47	"	"	4	"	41	"	"
48	"	"	4	"	59	"	"
49	"	"	4	"	77	"	"
50	"	"	4	"	97	"	"
51	"	"	5	"	18	"	"
52	"	"	5	"	40	"	"
53	"	"	5	"	63	"	"
54	"	"	5	"	88	"	"
55	"	"	6	"	15	"	"
56	"	"	6	"	38	"	"
57	"	"	6	"	63	"	"
58	"	"	6	"	89	"	"
59	"	"	7	"	17	"	"
60	"	"	7	"	48	"	"

Martin Bockleri

wärwi ja rohu-kauba magasinis

Tallinnas,

wana turul omas majas Nr 163,

alustud 1854 aastal,

müiaксе tingimata hindadega
kaupmeestele müümise tarwis,
kui ka ise pruukijatele, nagu:
maaldre-wärwid, lõnga-wärwid
ja rohu-kaubad, kangru lõimed,
kui ka seebi-kiwi ja wankre-
määret, wõi- ja juustu wärwid.